

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

«Лялька повісилася! — верескливий голос Олексія дрилем упинався у вухо, але раптом перейшов у нижчий регістр і, нарешті, знизився до тягучих басів. — Чу-у-еш?»

І тоді Ігор прокинувся. Полежав кілька хвилин із розплющеними очима, тупо розглядаючи тріщину на стелі. Лінійний мозок поволі виплутався з в'язкого павутиння сну і з натугою зліпив із кволих слів нав'язливу думку: «Таки час робити ремонт». Проте серце, всупереч загальмованій незграбності «командного центру» в голові, витанцьовувало у грудях божевільний рок-н-рол. Лише коли свідомість механічно зафіксувала розмиті плями в кутку — наслідок невдалої спроби сусідів згори під'єднати нову пралку, Ігор зрозумів: він нарешті прокинувся остаточно. Та замість того, щоб серйозно замислитися над проблемою неминучого ремонту, почав згадувати передсвітанковий сон. Що ж у ньому було особливого? Лялька і раніше з'являлась у його снах. Був період, що їй частенько... Як завжди, дуже красива і зазвичай чомусь сміялася. Потім перестала снитися.

Та цього разу в маренні перед пробудженням відбувалося щось незвичайне. Ігор силкувався пригадати: що ж так розбурхало його? Здається, задзвонив телефон, до дрібниць схожий на той допотопний пузатий дровотий апарат із його далекого дитинства. Він узяв слухавку і почув, як Олексій несамовито волає... Але ж колись у його минулому житті відбувалося так само! Тільки тоді істеричний лемент друга спочатку не викликав у душі панічного жаху, змушуючи

серце вириватися з грудей. Ігор точно пам'ятав: минулого разу в реальному житті він першої миті відчув лише подив, змішаний із досадою. А потім холодними зміями заповзли жалість і почуття провини. Подібна гама виникала, коли несподівано помирав стабільний пацієнт, який начебто одужував після успішної операції, але раптом відходив у засвіти. Чому ж ті давні події, наснившись через кілька років, спричинили шквал набагато гостріших емоцій?

«Хіба підкинути питаннечко Вовчику? Це його парафія...» — Ігор, потягнувшись, труснув головою, наче прагнув скинути зі шиї удавку провини. Володя — однокурсник, друг і кум в одній особі, спеціалізувався на кафедрі психіатрії та, хоча нині лікував переважно наркоманів, себе вважав другим Фройдом у царині психоаналізу. Ігор відмахнувся, наче від набридливої комахи, від однієї з проблем, що затьмарила ранок першого дня відпустки, і попрямував до ванної приймати душ. Інший клопіт, майбутній ремонт, підкинути не було кому. А тому він нашвидкуруч поснідав і почав обдзвонювати ремонтні бригади, поступово викреслюючи оголошення з місцевої рекламної газетки, яку придбав увечері біля виходу з метро. Частина телефонів узагалі не відповідала, а інші розчаровували: «Бригада зайнята, можемо записати на осінь». Це Ігоря категорично не влаштовувало. Напередодні, випроваджуючи дружину з дітьми до Криму, пообіцяв їм за два тижні впоратися з ремонтом і приєднатися до родини хоча б на кілька днів.

Надія погойдати стомлене роботою тіло на лагідних хвилях Чорного моря спонукала прискорити пошуки, але зависла на волосині та з кожним закресленим номером видавалася примарнішою. Все ж безвихідних ситуацій майже не існує. Ігор відкинув непотрібну газету і занурився у перегляд контактів на мобілці. Незабаром, хоч і не одразу, відшукав номер колишнього пацієнта. Рік тому солідний бізнесмен, неабияк наляканий кишковою кровотечею, настільки перейнявся почуттям подяки, що сам запропонував хірургу-рятівнику будь-які роботи від власної будівельної фірми у будь-який час.

Ігор натиснув на виклик. Нескінченно довгі гудки викликали побоювання: невже й цього разу не пощастило... Нарешті з телефона долинув хрипкуватий бас:

— Слухаю вас!

— Доброго ранку, точніше, дня. Я Ігор Михайлович, хірург, якщо пам'ятаєте...

— Так-так, пам'ятаю, — голос абонента став доброзичливішим, а буркітливий гуркіт приглушили бархатисті нотки. — Радий чути! Як ваші справи?.. Що ти мені тицяєш ці писульки?! Де рахунок-фактура?!

Обурений вигук будівельника ляснув у вухо і примусив здригнутися. Та поки з телефона ледь чутно доносилася добірна лайка (співрозмовник таки прикрив динамік долонею), Ігор здогадався: останні слова адресовані не йому.

— Перепрошую, — колишній пацієнт повернувся до розмови. — Чимось можу допомогти?

— Так, сподіваюся... Ремонт...

Ігор коротко виклав суть справи, згадавши і про невдалі дзвінки та терміновість замовлення.

— Зрозуміло, літо... Гарячий сезон ремонтів, — поволі, схоже, роздумуючи, промовив зі співчуттям співрозмовник. — Я поки що не готовий відповісти вам, але пошукаю, чим можу зарадити. Якщо зателефоную хвилин через... двадцять — ви не проти?

— Звичайно, чекатиму, — Ігоря дещо заспокоїла привітність у голосі чоловіка, однаке сумніви не полишали його.

Зазвичай він неохоче звертався за допомогою до колишніх пацієнтів. Але не через упередження або якісь моральні принципи. Просто Ігор давненько зауважив: їхні послуги вартували значно дорожче, ніж допомога незнайомих людей. Він, як і більшість лікарів, змушений був приймати матеріальні знаки подяки від хворих, заспокоюючи боязкі поколювання сумління тим, що ні в кого нічого не вимагає. Виплеканий професіоналізм не дозволяв хірургу ставитися недбало до своїх обов'язків, незалежно від величини гаманця пацієнта,

але він не хапав із гидливістю за руку тих, хто тицяв до його кишені конверт. Та з часом колишні пацієнти забували переляк, що зазвичай передує операції, а вдячність змінювалася на жаль за витратами на лікування. Ось тоді вони й намагалися компенсувати свої збитки підвищеними тарифами. Однак зараз Ігор був ладен заплатити й більше.

Через пів години власник будівельної фірми потішив:

— Скерую до вас трьох хлопців. Справжні профі! Щоправда, звільняються вони лише через чотири дні. Проте встигнуть замість двох тижнів за один, якщо ви правильно оцінили фронт робіт.

— Дякую, — Ігор видихнув із полегшенням, — зорієнтуйте мене, будь ласка, щодо вартості послуг.

— Не переймайтеся — розрахуємося. Перегинати не в моїх інтересах. Маю кума з грижею... Коли повернетесь з відпустки, я разом із ним до вас на консультацію навідаюся. Гарзд?

— Домовилися.

— А за свою «трієчку» не хвилюйтеся: мої майстри зроблять із неї лялечку, — пророкотів співрозмовник на прощання.

Але останні слова не додали Ігореві спокою, а, навпаки, дряпнули душу, ніби стару скалку зачепив.

За мить осяяло: то колишній пацієнт вимовив «лялечку». «Лялечка-Лялька... — сумно повторив Ігор, зітхнув, озирнувся навколо, неначе когось відшукуючи, ще й голову задер до стелі, уперся поглядом у химерну пляму над головою і замислено пробурмотів сам до себе: — А чи не з'їздити мені на кілька днів до батьків? Згаю час, поки будівельники звільняться, і поєднаю приємне з корисним. Та й до Ляльки навідаюся». Потім скривив рота й зіщулився від думки, наче від кислоти: «Може, тим самим і приборкаю кольки совісті...»

Придбати квиток до невеликого промислового міста на сході країни не становило проблеми навіть улітку під час відпусток. Це вам не на південь до моря або на захід до Карпат!

Уже ввечері Ігор із задоволенням витягнувся на верхній полиці, насолоджуючись раптовим щемливим передчуттям далекої подорожі, що охоплювало його колись у дитинстві. Він з усмішкою заплющив очі, аби не розплескати його. Відлуння дитячих емоцій пробудило в пам'яті спогади з минулого...

* * *

У сірій цегляній чотириповерховій хрущовці мешканцями всіх трьох під'їздів були працівники одного заводу — найбільшого серед підприємств міста. Завдяки цьому, та ще й через нечисленність, сусіди не лише добре знали одне одного, а й спільно відзначали свята, а також дружно проводжали небіжчиків в останню путь. А може, просто був інший час... Кватирки пожильців відрізнялися тільки кількістю кімнат, фіранками на вікнах і наявністю або відсутністю книг у шафках стандартних меблів: обов'язкові серванти у звичайних роботяг, або імпортна «стенка» як ознака достатку в більш заможних та заощадливих були подібні одне на одне. Проте соціальний склад сусідів виявився неоднорідним. І хоча головний конструктор після роботи не забивав «козла» у доміно з токарями, слюсарями та ливарниками, а економіст не сиділа вечорами з жінками на лавці біля під'їзду, перемиваючи кісточки ближнім, їхні діти гралась у дворі всі разом. У ті роки комп'ютер не приковував підлітків до обмеженого простору квартир невидимими ланцюгами інтернету, а серіали та передачі по телевізору не здатні були боротися з вільними вітрами дворової романтики, тому від перших лагідних променів весняного сонечка і до холодних дощів осені двір заповнювали пронизливі дисканти хлопчаків, до яких коли-не-коли додавалися дзвіночки сміху або схлипування і плач дівчаток. Чомусь у будинку народжувалося більше представників чоловічої статі. Зате серед нечисленних дівчаток була Лялька.

Час стер із пам'яті, хто вперше назвав так чарівну доньку робітниці відділу техконтролю, яка мешкала в однокімнатній

квартирці на першому поверсі. Жінка втратила чоловіка ще до народження дитини. Подейкували, начебто після чергової аварії на заводі. Вона мала непоказну зовнішність, але її донечка змалку нагадувала чарівного херувима, а до п'яти років перетворилася на подобу гарної лялечки з чітко окресленим ротом, червоними пухкими вустами і величезними блакитними очима, обрамленими довгими чорними віями. Ні, це була не худорлява довгонога Барбі. Але від зворушливої, по-дитячому округлої фігурки важко було відірвати погляд. Принаймні Ігореві, хоча тоді він був зовсім сопливим шестирічним пацаном. А ще й через те, що мама дівчинки, вправна кравчиня, у вільний час обшивала половину жінок будинку й одягала єдину дочку, наче принцесу. Не дивно, що милі ямочки на щічках розтопили й безжальне серце дворового хулігана — десятирічного Сергія Бугая. Він, не здригнувшись, відривав голови впійманим у пастку горобцям, проте ставав м'яким і сентиментальним поряд із Лялькою. Від батька хлопець отримав чималеньку, не за віком, силу, кремезну статуру та недорозвинуте почуття емпатії. Проте щось незрозуміле йому самому охоплювало малолітнього бузувіра, коли маленьке дівчатко безтурботно і радісно зазірало до обличчя та щось лагідно промовляло до нього. А ще й, як бувало, усміхнеться й біля кутиків рота затремтять дві ямочки, за ними з'являться на щічках іще дві, глибші й миліші, то тимчасово приспаний у грудях Бугая-молодшого звір перетворювався у тепле пухнасте звірятко. Одного разу, зібравши мальків на футбольному полі, він попередив: «Хто скривдить Ляльку — уб'ю!». Бугая побоювались і старші на кілька років хлопці, адже він відрізнявся некерованим і вибуховим характером, чим виправдовував своє прізвище, що згодом перетворилося на прізвисько. А для молодших Бугай був і поготів беззаперечним авторитетом. Тож після погрози ні в кого з хлопчаків і думки не виникало, аби привернути увагу до своєї персони, смикнути дівчинку за каштановий хвостик, що, спокушаючи, завивався локонами. Ось так, під

охороною авторитета кулаків Бугая та в атмосфері хлопчачого обожнювання, Лялька і зростала.

Згодом малолітній опікун дівчинки організував серед хлопців дружню команду зі своєю ієрархією й законами. Мабуть, терпимість до злочинного світу і його романтизація на Донбасі спонукала підлітків називати свою компанію бандою. Чимало води збігло, стираючи з пам'яті незначні події, обличчя або вимоги випадкових людей, яких прибивало течією життя, та Ігор визнавав: він керувався дворовими правилами не лише в дитинстві, а й у юності та зрілішому віці, хоча з дорослішанням поступово втратив захоплення тією сумнівною романтикою. «Не зраджуй і не скаржся. Не «крисятничай», тобто не кради у своїх (хоча щось поцупити у сторонніх не було забронено). Не залишай товариша в біді. Підкоряйся тому, хто вищий за тебе у команді». Все це мусив засвоїти кожен член групи. І було ще одне негласне правило, якого із задоволенням дотримувались усі пацани: захоплюйся Лялькою і служи їй! Саме так: у їхньому дитячому та підлітковому житті світом воістину правила краса. Ігор лише значно пізніше усвідомив, як вплинула на долі друзів дитинства, та й на його власну, ця чудова дівчинка. Загальне захоплення, на подив, не перетворили її на самозакохану холодну егоїстку. Якимось дивом вона залишалася доброю і чуйною, а її надзвичайна простодушність здатна була змінити розклад у дворової ієрархії.

Жив у їхньому будинку хлопчик Олежик. Був він худенький і слабкий, із запалими грудьми, поміченими сколіозом. До того ж сирота, якого виховувала бабуся. Олег не міг постояти за себе, а захистити його не було кому. Та малого тягнуло до команди Бугая, ніби магнітом. Якщо хлопці грали у футбол, то він за воротами охоче подавав м'яча. Коли в альтанці планували чергову пригоду, то Олежик тихенько стояв поряд, прислухаючись, та мрійливо посміхався чомусь своєму, але сісти поряд із хлопцями не наважувався. І не дарма: бешкетники так і норovali зіштовхнути його з лави, копнути або якомога болючіше поцілити м'ячем. А оскільки кожен

мав дворове прізвисько, то Олега називали Хлюпиком. Звичайно, він займав у дворовій ієрархії найнижчу сходинку. Навіть нижчу, ніж Сява, котрий, усупереч законам команди, частенько жалівся батькам. А ось Хлюпик вуличний кодекс честі не порушував: хоч і ображали його частіше за інших, не біг із плачем скаржитися бабусі.

Приводом для чергового цькування Хлюпика стала прочуханка, котру влаштував Бугаєві батько. Той, коли напивався, згадував про обов'язок виховувати сина, тож у день зарплати або авансу використовував найдієвіший, проте не найгуманніший, педагогічний метод — ремінь. А коли був у стані, що унеможлиблював пошуки виховного знаряддя, діяв просто кулаками — і тим самим запускав ланцюгову реакцію насилля.

Того дня червоний, як варений рак, Бугай-молодший кулею вискочив з під'їзду, на ходу запроваляючи у джинси розірвану футболку. Погляд його блукав двором у пошуках жертви. Хлопці давно затямили: після виховних заходів старшого Бугая молодшому краще не потрапляти на очі. Тому й намагались або зникнути з його поля зору, або розташуватися в рятівній близькості від дорослих. Ігор із другом Олексійком стали поруч з чоловіками, які в альтанці азартно стукали по столу кісточками доміно. У цей час в отворі дверей іншого під'їзду з'явився Хлюпик. Нічого не підозрюючи, хлопчик оглядав подвір'я.

Бугай ураз різко змінив траєкторію та попрямував до нього. Друзі, здогадавшись, що об'єкт для зняття роздратування знайдено, підійшли ближче і лише тоді помітили під оком ватажка багряну припухлість, що обіцяла найближчим часом перетворитися на бланш. Це підказувало: гнів Бугая може бути страшним.

— Стій, — просипів він. У хлопця настав період мутації голосу, і Бугай частенько хрипом прикривав фальцет, що іноді проривався крізь нестійкий басок. — Це твоя бабця наскаржилася моему батькові?!

Хлюпик, можливо, й не зрозумів, про що йдеться, але про всяк випадок злякано пролепетав:

— Ні!

— Брешеш! — Бугай грізно насувався на хлопчика.

Той, утягнувши у плечі голову, зіщулювся в очікуванні удару й від того видавався ще меншим.

— Я ніколи не брешу. Це гріх, — прошелестіло ледь чутно, та враз губи жертви швидко заворушились, і крізь них та цокотіння зубів прорвався шепіт.

— Шо? — не зрозумів підліток і, ухопивши Хлюпика за комір сорочки, труснув його. — Шо ти там бурмочеш?

І цього моменту позаду ніжним дзвіночком прозвучав голос Ляльки:

— Відпусти його! Що він тобі зробив?

— Здав мене бабці, а вона баті поскаржилася, — невдоволено буркнув Бугай, та все ж відпустив комір.

— Це тобі батько сказав? — здивувалася дівчинка, протискаючись між хлопцями.

— Ні... — з досадою протягнув підліток, але дозволив відтіснити себе малій, яка була такою дрібненькою, що відразу сховалася за його квадратною постаттю. — Я сам здогадався.

— А неправильно здогадався, — заперечив тонкий голосок за спиною бузувіра. — Його бабуся недавно бідкалася моїй мамі, що Олежик їй нічого не розповідає. Повертається з вулиці зі синцем і мовчить, як цей... ну... як його... партизан.

Бугай опустил руки і дивився згори донизу на маленьку захисницю.

— А чому він шепоче? Мо', лається? — хлопець вирішив знайти нову причину образитися.

— Що ти шепочеш? — Ляльчина фігурка враз вигулькнула з-за широкої спини Бугая, коли дівчинка переадресувала запитання Хлюпику.

— Я молився, — ледь чутно зізнався той.

— Ось: він молився, — наче щось природне, повторила Лялька, хоч у ті часи в їхньому оточенні молитися на людях вважали дивним.

ЗМІСТ

Розділ перший	5
Розділ другий.....	54
Розділ третій	88
Розділ четвертий.....	174
Розділ п'ятий	290